

УДК 370.174

ЛЮДИ ПОХИЛОГО ВІКУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНА ГРУПА
В СТРУКТУРІ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Н.І. Чаграк, В.М. Угринюк

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Науково-технічний та соціально-економічний розвиток у Сполучених Штатах спричинив суттєві зміни характеру та інтенсивності демографічних процесів, які започаткували складний і суперечливий комплекс наслідків на довготривалу перспективу. Насамперед це стосується явища постаріння населення, яке виразно спостерігається протягом останнього п'ятдесятиліття.

У статті проаналізовано основні тенденції демографічних процесів у США, характерною ознакою яких стало активне довголіття зростаючої когорти людей похилого віку. Прогнозується, що його динаміка зростатиме й у наступні декади ХХІ ст. Це дозволяє розглядати процес старіння населення з демографічної, економічної і соціальної точок зору. Зростання чисельності осіб похилого віку збільшує видатки держави на соціальні потреби, знижує дієздатність всього інституту соціального забезпечення, впливає на рівень доходів громадян. Старіння населення ставить нові вимоги у медичній, рекреаційній, освітній, культурній та інших сферах, пов'язаних з організацією життя та обслуговуванням людей похилого віку, що означає необхідність значних капіталовкладень і додаткового контингенту працівників соціальної сфери. Хоча старіння населення – це передусім демографічний процес, воно зумовлене історичною еволюцією людства і, як свідчать статистичні дані, можливе тільки на досить високому рівні економічного,

соціального, науково-технічного і культурного розвитку суспільства.

Ключові слова: генерація «бебібумерів», демографічна ситуація США, люди похилого віку, старіння населення.

Постановка проблеми. Зростання кількості осіб похилого віку в розвинених країнах, зокрема в Сполучених Штатах, стає викликом ХХІ ст. На мікрорівні старість – це фаза життя, яка, з одного боку, стає етапом, що більшою чи меншою мірою доступний для кожного (в результаті збільшення загальної тривалості життя), а з іншого, завдяки належному приготуванню, – є періодом, який не обов'язково характеризується поганим здоров'ям, занепадом та залежністю людини від інших. На макрорівні відбувається виразне переосмислення підходів до процесів старіння й старості: суспільство покликане розвиватися швидкими темпами, перебуваючи під керівництвом людей старшого віку, або ж з людським капіталом, в якому значну частину складають люди похилого віку.

Метою статті є простежити тенденції розвитку соціально-демографічної групи людей похилого віку у структурі американського суспільства з другої половини ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Згідно з даними демографічної ситуації у США, минуле століття характеризується поступовим старінням населення і збільшенням тривалості життя. Середня тривалість життя людини, народже-

ної на початку ХХ ст., становила 47 років, тоді як на початку ХХІ ст. – 77 років. Завдяки значним досягненням у медичній галузі та поліпшенню умов життя спостерігається не тільки зростання тривалості життя, а й підвищення його якості і, відповідно, потреб (зокрема культурних та освітніх) людей похилого віку.

Основною тенденцією демографічних змін у Сполучених Штатах є старіння населення, хоча цей процес відбувався з дещо меншою інтенсивністю, ніж у країнах Європи та в Японії, де ще у 1980-х рр. частка людей похилого віку досягла рівня США 2010 р. (табл. 2).

Важливо наголосити, що в Сполучених Штатах, зрештою, як і в більшості

Таблиця 1

Частка населення за віковими групами від загальної чисельності населення у США (1900–2020)

Рік	Загальна чисельність населення, млн осіб	65+		65–74		75–84		85+	
		млн	%	млн	%	млн	%	млн	%
1900	75,995	3,080	4,1	2,187	2,9	771	1,0	122	0,2
1910	91,972	3,950	4,3	2,793	3,0	989	1,1	167	0,2
1920	105,711	4,933	4,7	3,464	3,3	1,259	1,2	210	0,2
1930	122,775	6,634	5,4	4,721	3,8	1,641	1,3	272	0,2
1940	131,669	9,019	6,8	6,376	4,8	2,278	1,7	365	0,3
1950	150,697	12,270	8,1	8,415	5,6	3,278	2,2	577	0,4
1960	179,323	16,560	9,2	10,97	6,1	4,633	2,6	929	0,5
1970	203,212	20,066	9,9	12,45	6,1	6,119	3,0	1,511	0,7
1980	226,546	25,549	11,3	15,51	6,9	7,729	3,4	2,240	1,0
1990	248,710	31,242	12,6	18,17	7,3	10,05	4,0	3,080	1,2
2000	281,422	34,992	12,4	18,31	6,5	12,31	4,4	4,240	1,5
2010	308,746	40,268	13,0	21,73	7,0	13,01	4,2	5,493	1,8
2020 прогноз	333,896	55,969	16,8	32,76	9,8	16,40	4,9	6,693	2,0

Джерело: [16, с. 5].

Таблиця 2

Відсоток людей похилого віку (65+) у вибраних країнах

Країни	1980	2010	2040 (прогноз)
Єгипет	3,9	4,9	11,8
Індія	3,6	5,4	13,2
Бразилія	4,1	6,8	17,5
Китай	4,7	8,3	22,6
США	11,2	13,0	20,4
Великобританія	14,9	16,4	25,1
Франція	14,0	16,5	25,1
Італія	13,1	20,3	32,6
Німеччина	15,6	20,4	30,3
Японія	9,0	22,6	34,4

Джерело: [14].

інших розвинених країн, упродовж століття чисельність населення віком від 65 років зростала швидше, ніж населення до 65 років. Протягом 1900–2010 рр. кількість осіб похилого віку (65+) збільшилася у 12 разів: з 3,1 млн у 1900 р. до 40,3 млн у 2010 р. У 1960 р. загальна чисельність населення у США становила 179,3 млн осіб, у 2010 р. вона зросла на 129,4 млн – до 308,7 млн осіб. З них люди похилого віку, старші 65 років, становили 40,3 млн (13%), порівняно з 16,6 млн (9,2%) у 1960 р. Очі-

кується, що зростання частки осіб похилого віку буде ще більш стрімким у наступні декади ХХІ ст.: відповідно до прогнозів ООН та Американського Інституту старіння, до 2050 р. кількість людей, старших 65 років, збільшиться більш, ніж удвічі – до 84 млн, зокрема чисельність осіб віком за 85 років зросте утричі – до 18 млн [16, с. 5–6]. Збільшення відсотка осіб похилого віку в загальній структурі населення США за останні 50 років ілюструє рис. 1.

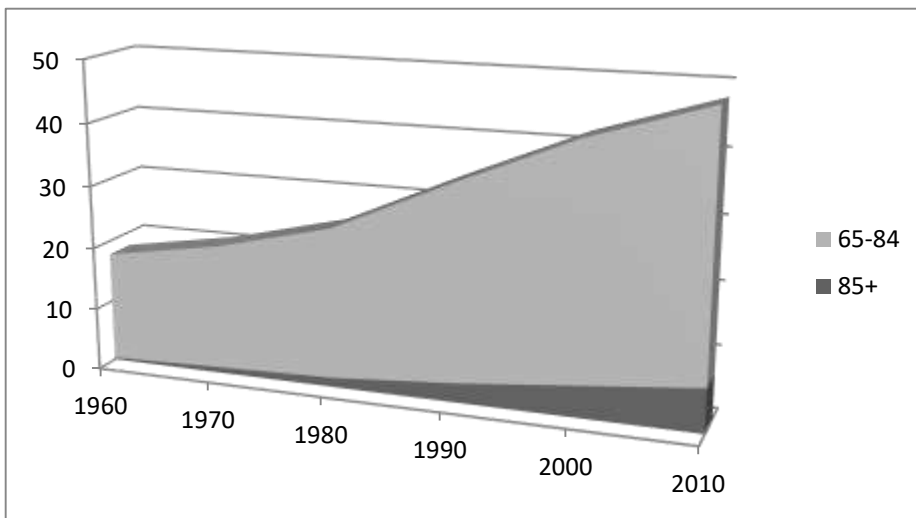

Рис. 1. Динаміка зростання населення віком 65-84 і 85+ (1960–2010 рр.).
Джерело: [15].

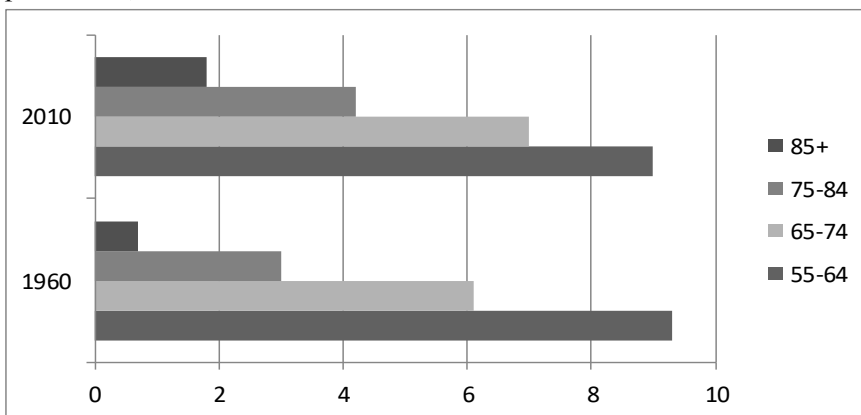

Рис. 2. Частка осіб похилого віку (за віковими групами), % у загальній структурі населення в 1960 і 2010 рр.
Джерело: [14].

Зростання кількості людей похилого віку мало значний вплив на структуру населення у США. Якщо у 1960–1970-х рр. діти до 15 років становили його третину, а люди похилого віку 65+ – десяту частину, то за переписом 2010 р. ця пропорція суттєво змінилася: частка дітей зменшилася до $\frac{1}{4}$ в загальній структурі населення країни, а частка людей похилого віку зросла до $\frac{1}{7}$ (рис. 2). Крім того, кожному третьому американцю – за 50 років.

Генерація «бебібумерів» (людей, народжених у США в період 1946–1964 рр.), яка в 1980-х рр. була основним сегментом робочої сили – працюючого населення США, на початку XXI ст. починає досягати пенсійного віку та формувати вікову групу людей похилого віку. Відповідно, у наступні принаймні дві декади стрімко зростає два сегменти вікової структури населення країни – похилий і старечий вік («young-old» та «old-old»). У 2010 р. частка людей покоління «бебібумерів», яким виповнилося 46–64 роки, зросла на 31,5% порівняно з 2000 р. і становила 81,5 млн осіб, що пов'язано, насамперед, зі старінням цієї когорти демографічного вибуху 1946–1964 рр.

Важливо взяти до уваги, що зміни у віковій структурі населення призводять до значних соціальних та економічних наслідків, особливо тоді, коли ці зміни є неочікуваними. Високий рівень народжуваності в Сполучених Штатах у післявоєнний період спричинив суттєве перевантаження у таких сферах життя як охорона здоров'я, освіта, соціальне забезпечення, зокрема у 1946–1980 рр., і на ринок праці у 1965–1990 рр. Відповідно, наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. соціально-економічний сектор вимагав адаптації до потреб зростаючої когорти людей похилого віку покоління «бебібумерів». Необхідно за-

значити, що не тільки кількість і частка осіб похилого віку є важливим фактором соціально-економічної політики та програмних рішень у країні, але й якісні характеристики цієї вікової групи: стан здоров'я, працездатність, освіта, умови проживання, родинні зв'язки та економічний добробут.

Одним з ключових факторів постійного зростання частки осіб похилого віку в загальній віковій структурі населення США є підвищення якості медичного обслуговування і поліпшення загального стану здоров'я людей [16, с. 8]. З іншого боку, зміна інтенсивності процесів смертності також неоднозначно впливає на розподіл частки різних вікових груп населення. Однією з умов збільшення частки літніх людей є зниження смертності випереджувальними темпами серед населення власне похилого віку, що й відбувалося у США протягом досліджуваного періоду [16, с. 25]. Водночас, необхідно акцентувати увагу й на поступовому зростанні середньої тривалості життя (як від народження, так і у похилому віці), що також призвело до збільшення кількості людей похилого віку в демографічній ситуації Сполучених Штатів (табл. 3).

У період з 1960 до 2010 рр. середня тривалість життя зросла на 9 років, причому майже на 10 років у чоловіків та на 8 років у жінок. Результатом поліпшення здоров'я американців та підвищення якості життя стало значне збільшення середньої тривалості життя людей у похилому віці: у 1960 р. особи, які досягли 65-річчя, очікували прожити ще принаймні 14, 3 роки, а в 2010 р. – середня тривалість життя після 65 років становила 19,2 роки. Цей показник зріс і для вікової групи 75 років – до 12,2 років у 2010 р., порівняно з 10,4 роки у 1980 (у 1960 р. такі дані не збиралися).

Таблиця 3

Середня тривалість життя у США (від народження та у похилому віці), 1960–2010

Вік і роки	Усі раси			Білі		Чорні	
	для обох статей	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.
<i>При народженні</i>							
1960	69,7	66,6	73,1	67,4	74,1	61,1	66,3
1970	70,8	67,1	74,7	68,0	75,6	60,0	68,3
1980	73,7	70,0	77,4	70,7	78,1	63,8	72,5
1990	75,4	71,8	78,8	72,7	79,4	64,5	73,6
2000	76,8	74,1	79,3	74,7	79,9	68,2	75,1
2010	78,7	76,2	81,1	76,5	81,3	71,8	78,0
<i>У віці 65 років</i>							
1960	14,3	12,8	15,8	12,9	15,9	12,7	15,1
1970	15,2	13,1	17,0	13,1	17,1	12,5	15,7
1980	16,4	14,1	18,3	14,2	18,4	13,0	16,8
1990	17,2	15,1	18,9	15,2	19,1	13,2	17,2
2000	17,6	16,0	19,0	16,1	19,1	14,1	17,5
2010	19,2	17,7	20,3	17,8	20,4	15,9	19,3

Джерело: [12].

У Сполучених Штатах, як і в інших країнах, спостерігається різниця у тривалості життя чоловіків та жінок, однак вона змінювалася упродовж останніх п'ятдесяти років: згідно з даними Статистичного Бюро США тривалість життя жінок більша в середньому на 6 років. Якщо у 1960 р. середня тривалість життя жінок і чоловіків складала відповідно 73,1 і 66,6 років, то у 2010 р. ці показники підвищилися до 81,1 та 76,2 років. Такі дані дають підстави говорити про фемінізацію похилого віку; крім того, американці білої раси живуть довше, ніж американці чорної раси, в середньому на 7 років, хоча у 2010 р. ця різниця зменшилася до 4 років.

Порівнюючи показники тривалості життя у Сполучених Штатах та в інших економічно розвинених країнах, зазначимо, що у 2010 р. Японія і Сінгапур показали найвищі результати серед обох статей, тоді як США зайняли 26 позицію для чоловіків та 31 для жінок.

За останні 25 років середня тривалість життя у Сполучених Штатах зростала повільнішими темпами, ніж у більшості країн з високим рівнем достатку, внаслідок чого з 1980 р. США опускалися у цьому рейтингу, незважаючи на те, що видатки на охорону здоров'я були більшими, ніж в інших країнах [7, с. 8].

Американці похилого віку завжди займали важливе місце на ринку праці Сполучених Штатів. Протягом досліджуваного періоду змінювався коефіцієнт залучення людей похилого віку в трудовий ресурс країни, так само, як і перебування на пенсії. Зміни в економічній ситуації та соціальній політиці країни на початку ХХІ ст. призвели до збільшення відсотка старших людей, які залишаються довше у трудових ресурсах. Оскільки зростає кількість працюючих людей похилого віку, і загалом населення старіє, працівники старшого віку займають вагомий сегмент робочої сили у Сполучених Штатах. Зокрема, у

1999 р. американці віком від 55 років становили близько 12% робочої сили, а в 2009 р. – 19% [7, с. 10]. Зростання участі людей похилого віку в трудових ресурсах США фіксується після сорокарічного спаду: протягом 1950–1993 рр. відсоток осіб віком від 55 років у робочій силі країни знизився з 43% до 29% [1]. Ранній вихід на пенсію став поширеним явищем протягом 1970–1980-х рр., створивши соціальний клас відносно здорових, активних і фінансово-забезпечених пенсіонерів. Середній вік завершення трудової діяльності серед чоловіків знизився з 66 років на початку 1960-х рр. до 62 років наприкінці 1990-х рр. Схожі показники спостерігалися й серед жінок [4, с. 41–54].

Пенсіонери покоління «бєбібумерів» зіткнулися з важчим вибором щодо виходу на пенсію: серйозна економічна рецесія та зміни у пенсійній політиці країни, зокрема: а) скасування обов'язкового пенсійного віку дозволяє працювати (у певних галузях) після 60–65 років; б) підвищення віку (до 66–67 років) для отримання повних виплат за програмою Соціального Страхування; в) зниження податкових штрафів для людей, які отримують виплати Соціального Страхування (пенсії) і одночасно мають додатковий дохід, спонукають людей довше залишатися в трудових ресурсах.

Тенденція до продовження трудової кар'єри серед старшого населення США різниться за віковою ознакою, статтю, расою. Упродовж 1960 – поч. 1990-х рр. розбіжність у залученні в трудовий ресурс серед чоловіків і жінок похилого віку зменшувалася в основному внаслідок зниження відсотка працюючих чоловіків. Важливо зазначити, що з 1950 до 1960 рр. відбулося стрімке падіння цього показника: з

45,8% до 31,5%, відповідно. У 1962 р. він знизився ще на 2,6%, до 28,9%, з поступовим падінням в усі наступні роки, аж до 1993 р., коли досяг найнижчого рівня – 15,6%. Однак починаючи з 1994 р. відбувалося поступове зростання рівня залучення чоловіків похилого віку в трудовий ресурс країни, особливо у першій декаді XXI ст. В 2012 р. цей показник досяг 23,2% [2]. Таким чином, початок 1960-х рр. характеризується, по-перше, значним зниженням відсотка чоловіків похилого віку в структурі трудових ресурсів США; по-друге, суттєвим збільшенням частки пенсіонерів у загальній соціальній структурі населення країни.

Залучення жінок похилого віку в робочій силі Сполучених Штатів було загалом стабільним упродовж другої пол. XX – поч. XXI ст., коефіцієнт коливався в незначному проміжку 11–8%, хоча перша декада XXI ст. показує невелику тенденцію до зростання участі старших жінок у трудовому ресурсі країни з коефіцієнтом 14% у 2012 р. [6].

Отже, ситуація раннього виходу на пенсію, яка спостерігалася у 1970–1980-х рр. і була частково зумовлена новою системою соціального забезпечення у США та запровадженням медичного страхування «Medicare», почала змінюватися у 1990–2000-х рр. (серед старших чоловіків і жінок відповідно) [9, с. 59–77; 13].

Упродовж 2000–2012 рр. частка людей похилого віку в робочій силі США поступово зросла. Ф. Гайланд (F. Heiland) та Ж. Лі (Zhe Li), експерти з проблем трудових ресурсів США, аргументують, що перехід до пенсійного плану визначеного внеску став ключовим фактором зростання коефіцієнта участі осіб похилого віку в робочій силі країни [6].

Важливо підкреслити, що і чоловіки і жінки з вищою освітою прагнуть залишатися в трудовому ресурсі країни довше, ніж люди з нижчим рівнем освіти. Тобто освіта американців похилого віку – також вагомий фактор їх участі в робочій силі. Крім того, старші розлучені жінки демонструють вищий показник участі в трудовому ресурсі, ніж одружені, самотні і вдови [8; 11; 13].

На початок 1960-х рр. рівень бідності населення віком від 65 років був відносно високий. У 1959 р. (за період 1960–1965 рр. офіційних статистичних даних немає) він становив 35,2%. До 1975 р. цей показник знизився більш ніж удвічі (до 15,3%) і продовжував поступове падіння у наступні декади. Частка осіб похилого віку, які жили у бідності, в основному зменшилася протягом 1960–1970-х рр. внаслідок поширення програми Соціального захисту (одна з основних програм соціального страхування, яка забезпечує виплату пенсій за старістю, допомогу з безробіття, інвалідності та бідності; фонд цієї програми формується за рахунок відрахувань з зарплати працівників і доходів роботодавців) та запровадження страховки «Медікер» («Medicare») – допомоги пенсіонерам, які потребують медичного обслуговування. Згідно з даними щорічного соціального та економічного звіту (ASEC), у 2012 р. рівень бідності осіб похилого віку становив 8,9%. Причому він був нижчий, ніж такий показник для вікових груп «особи до 18 років» (22,0%) і «особи 18–64 роки» (14,0%) [1; 15; 16, с. 78].

Соціально-демографічні характеристики людей похилого віку (сімейний стан, умови проживання та рівень освіти) впливають не тільки на їхнє фізичне і психічне здоров'я, а й на рівень інституціоналізації такого суспільного явища як постаріння суспільства.

На підставі аналізу статистичних даних можемо визначити основні соціально-демографічні характеристики вікової групи похилого віку у США в досліджуваний період.

1. Сімейний стан та умови проживання осіб похилого віку тісно пов'язані з рівнем соціального забезпечення, економічного добробуту та наявністю доглядача. Також спостерігається вищий рівень бідності серед людей, які живуть самотньо. З 1960 р. відбувалися помітні зміни в сімейному стані та структурі сім'ї, оскільки зросла кількість розлучень у віковій групі похилого віку, натомість рівень народжуваності знизився з часу свого піку «бебі-бумерів» (1946–1964 рр.), а середня тривалість життя зростала, особливо серед чоловіків.

2. Сімейний стан старших людей різниться за статтю: значно вищий відсоток чоловіків живуть у подружжі (71,7% у порівнянні з 42,4% жінок у 2010 р.; 69,8% одружених чоловіків похилого віку відносно 35,3% жінок). Така відмінність спостерігається упродовж 1960–2010 рр. і пояснюється низкою чинників, зокрема, вищим рівнем смертності серед чоловіків, їх одруженням з жінками дещо молодшого віку і більшою ймовірністю другого шлюбу [16, с. 127]. Крім того, частка одружених жінок похилого віку зросла за період 1960–2010 рр., тоді як частка одружених чоловіків цієї вікової групи зросла протягом 1960–1980 рр., але до 2010 р. зменшилася. І серед чоловіків, і серед жінок збільшувався відсоток вдівців і вдів.

3. Упродовж 1960–2010 рр. частка чоловіків і жінок похилого віку зменшувалася з поступово більшою пропорцією вдів щодо вдівців. Відсоток вдівців віком від 65 років знизився з 18,8% у

1960 р. до 12,7% у 2010 р. У категорії «жінки похилого віку» вдівство також зменшилося. У 1960 р. більше половини жінок віком 65 років і старших були удовами (52,9%); до 2010 р. ця частка знизилася до 39,9%. Причому розбіжність у такій пропорції між статями розширювалася протягом 1960–1980-х рр., а з 1980 до 2010 рр. поступово звужувалася.

4. Зростання рівня розлучень (визначається кількістю розлучених осіб на 1000 одружених). У 1962 р. на фоні загального рівня розлучень (2,2) серед осіб віком від 50 років цей показник був дещо вищий – 2,8 (4,2 серед чоловіків і 1,5 серед жінок) [3, с. 12.]. Протягом останньої декади ХХ ст. – у першій декаді ХХІ ст. рівень розлучень як серед чоловіків похилого віку, так і серед жінок помітно зріс. На фоні ситуації загального зниження рівня розлучень серед американців, яка спостерігалася з 1980-х рр., рівень розлучень серед людей похилого віку підвищився з 1,8% у 1990 р. до 4,8% у 2010 [10]. Важливо зазначити, що цей показник також зріс у віковій категорії «люди молодшого похилого віку» (50–64 роки). Кожна четверта особа, яка розлучилася у 2010 р., – представник цієї вікової групи; для порівняння, у 1990 р. такою була кожна десята особа.

5. Упродовж досліджуваного періоду серед чоловіків похилого віку спостерігається вищий відсоток одружених, ніж серед жінок. Однією з ключових причин, що пояснюють таку відмінність, вважають той факт, що серед чоловіків більший відсоток повторно одружених [12].

6. Сингуляризація проживання (збільшення кількості людей похилого віку, які проживають самі, без подружжя чи родичів) з віком зростає: чим старша

людина, тим більша ймовірність самотності. З іншого боку, організація проживання людей похилого віку тісно пов'язана з їхнім сімейним статусом. Високий рівень удівства серед старших жінок призводить до різкої гендерної розбіжності в ситуації проживання. За період 1962–2012 рр. відсоток осіб похилого віку, які проживають з подружжям, становив більшість; крім того, з 1980 р. він поступово зростав, що очевидно пояснюється також і зростанням тривалості життя. Якщо у 1960 р. в умовах окремого проживання з подружжям було 36,8% людей похилого віку, то у 1984 р. цей показник зріс до 45,8% і в наступні роки суттєво не змінювався. За даними Статистичного Бюро, у 2010 р. відсоток осіб похилого віку, які проживали окремо з подружжям, становив 43,3%. Зауважимо, що частка чоловіків у цій ситуації значно вища – на 15–20% протягом зазначеного періоду [2, с. 3; 10; 16, с. 131].

Значна частина людей похилого віку проживає самотньо, і цей показник суттєво зріс у період 1970–1980-х рр. Якщо у 1960 р. він становив 18,6%, то у 1984 р. збільшився на 12% – до 30,6%, а до 2010 р. дещо знизився – до 28,3%. Зауважимо, що серед жінок похилого віку більша кількість тих, що живуть з іншими членами родини (17%), ніж серед чоловіків (7%). Ключовою причиною зростання відсотка людей похилого віку, які проживають самотньо, є збільшення кількості розлучень у цій віковій групі. Важливо наголосити, що старших жінок, які проживають самі, значно більше, ніж чоловіків. Це пов'язано, насамперед, з меншою тривалістю життя чоловіків і більшою кількістю повторних шлюбів серед них.

Висновки. Таким чином, основні зміни, які відбулися в організації про-

живання людей похилого віку в останнє п'ятдесятиліття, можна окреслити наступними характеристиками:

– на початку 1960-х рр. п'ята частина людей похилого віку проживала самотньо; через одне покоління, у 1984 р. їх частка збільшилася до 1/3 і залишалася приблизно на такому рівні до 2012 р.;

– відсоток осіб похилого віку, які проживали окремо з подружжям, зріс у 1984 р. на 9%, порівняно з тим, що спостерігався на початку 1960-х рр. і становив 45,8%. В наступні декади цей показник суттєво не змінювався;

– ситуація окремого (з подружжям чи самотньо) проживання людей похилого віку переважає впродовж останніх п'ятдесяти років, що пояснюється вищим рівнем фінансового забезпечення старших американців та дієвістю програм соціального страхування.

Важливою ознакою соціально-економічної ситуації людей похилого віку в Сполучених Штатах є показник їхнього добробуту. Відповідно до критеріїв, розроблених Стенфордським Центром довголіття, індекс добробуту населення похилого віку (IWOP) складають такі компоненти: а) матеріальний добробут; б) фізичне здоров'я; в) соціальне залучення; г) емоційне благополуччя. Згідно з дослідженнями, найвищий індекс добробуту демонструють Данія, Нідерланди, Швейцарія і США. У порівнянні з цими країнами, у Сполучених Штатах дещо нижчий показник фізичного здоров'я осіб похилого віку, натомість високий рівень соціального залучення та емоційного благополуччя старших людей усіх вікових груп (55–64; 65–74; 75 і більше) [7, с. 8].

На підставі аналізу даних Статистичного Бюро США, можемо констатувати, що рівень освіти людей похилого

віку зростає у кожному наступному поколінні американців (як серед чоловіків, так і серед жінок). У 1962 р. 16,2% чоловіків похилого віку мали принаймні чотири роки старшої основної школи, у порівнянні з 79,2% у 2012 р. Водночас, якщо у 1962 р. відсоток чоловіків з вищою освітою становив 4,4%, то у 2012 р. він зріс до 27,9%. Серед жінок похилого віку також спостерігається стрімке зростання рівня освіти протягом досліджуваного періоду. У 1962 р. 21,5% літніх жінок мали принаймні чотири завершені роки навчання у старшій основній школі, а в 2012 р. цей показник підвищився до 78,5%. Відповідно, відсоток жінок з вищою освітою зріс з 3,2% до 17,1% [15].

Значне збільшення кількості людей похилого віку з вищою освітою фіксується у 1990–2000-х рр. Також важливо зазначити, що зростання відсотка літніх чоловіків і жінок, які завершили навчання у старшій основній школі, відбувалося стрімко і рівномірно серед обох статей, тоді як збільшення відсотка людей похилого віку (у гендерному порівнянні) з вищою освітою відбувалося з дещо відмінною динамікою. До 1980 р. частка чоловіків і жінок похилого віку з вищою освітою зберігалася майже на одному рівні, з незначною (близько 1%) перевагою серед чоловіків. Суттєва диференціація відбулася у 1980-х роках: частка чоловіків похилого віку з вищою освітою значно переважала. Основними причинами такої розбіжності можна вважати, по-перше, державне забезпечення можливості здобувати вищу освіту ветеранам другої світової війни (відповідно до Акту 1944 р. (GI Bill of Rights), держава забезпечувала оплату навчання і стипендію); по-друге, у період 1950–1960-х рр. більшість жінок, створивши сім'ю в досить

молодому віці, не продовжували навчання у коледжі чи університеті. Однак наприкінці 1990-х – у першій декаді 2000-х рр. кількість осіб похилого віку (обох статей) з вищим рівнем освіти зросла, що можна пояснити, насамперед, виходом на пенсію людей покоління «бебібумерів», які загалом мали кращі можливості для освіти у період ранньої зрілості, зважаючи на соціально-економічний розвиток у США 1960–1980-х рр.

Таким чином, аналіз соціально-демографічних характеристик вікової групи «похилий вік» в означений період дозволяє сформуванню загального профілю американців похилого віку. У період 1960–1980-х рр. люди похилого віку становили в середньому 10 відсотків у загальній структурі населення Сполучених Штатів; відбувалося помітне зниження рівня їх залучення в трудовий ресурс країни: близько третини робочої сили США становили особи віком від 55 років, з перевагою чоловіків. У 1970–1980-х рр. поширеним був ранній вихід на пенсію – в середньому 63 роки для чоловіків і 60 років для жінок. Якщо на початку 1960-х рр. серед людей похилого віку спостерігався відносно високий показник рівня бідності, то до середини 1970-х рр. він знизився удвічі й надалі продовжував спадати. На початок ХХ ст. загальний профіль людини похилого віку – це: а) одружений (можливо, повторно) чоловік з середнім рівнем матеріального і фінансового достатку, середньою професійною освітою, який проживає з подружжям окремо від інших родичів і продовжує професійну діяльність (з повною або частковою зайнятістю) приблизно до 63 років; б) жінка (переважно розлучена або вдова), із задовільним рівнем матеріального і фінансового

забезпечення, середньою освітою, яка проживає одна або з родичами, продовжує професійну діяльність в середньому до 60 років.

Список використаних джерел

1. Bureau of Labor Statistics. 2012. Labor Force Statistics from the Current Population Survey. – www.bls.gov/cps/tables.htm
2. Congress of the United States. Congressional Budget Office. Change in the Living Arrangements of the Elderly: 1960 – 2030. A Special Study. – 1988 (March). – 118 p.
3. Divorce Statistics Analysis. United States. 1962 / Gardner J. W., Stewart W. H. – Washington: National Center for Health Statistics. – Series 21. – No. 7. – 64 p.
4. Gendell M. Older Workers: Increasing Their Labor Force Participation and Hours of Work / M. Gendell // Monthly Labor Review. – 2008. – January. – P. 41–54.
5. Gokdogan F. Elderly Care in Selected European Countries / Gokdogan F., Strzelecka E., Ziolkowski W. (Eds.). – Lodz: WSINF, 2012. – 244 p.
6. Heiland F. W. Changes in Labor Force Participation of Older Americans and Their Pension Structures: A Policy Perspective / Heiland F. W., Li Zhe. – Center for Retirement Research at Boston College – CRRWP, 2012-18. – 2012.
7. Jacobsen L. America's Aging Population / Jacobsen L., Kent M., Lee M., Mather M. // Population Bulletin. – 2011. – Vol. 66. – No. 1. – 18 p.
8. Johnson R. Social Security Retirement Benefit Awards Hit All-Time High in 2009 / Johnson R., Mommaerts C. // Fact Sheet on Retirement Policy. – Washington, DC: The Urban Institute, 2010.
9. Leonessio M. The Increasing Labor Force Participation of Older Workers and Its Effect on the Income of the Aged / Leonessio M., Bridges B., Gesumaria R., Del Bene L. // Social Security Bulletin. – 2012. – No. 72/1. – P. 59–77.
10. Living Arrangements of the Household Population Aged 65+ and Over: 2010. – www.census.gov/prod/cen2010/doc/sf1/pdf

11. Munnell A. What is the Average Retirement Age? / A. Munnell // Center for Retirement Research at Boston College. Issue in Brief. – 2011. – No. 11 (August).

12. Murphy S. L. Death: Preliminary Data for 2010 / Murphy S. L., Xu J., Kochanek K. D. // National Vital Statistics Reports. – Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics, 2011. – Vol. 60. – No. 4. – www.cdc.gov/nchs/data/nvsr/nvsr60/nvsr60_4.pdf

13. Shattuck A. Older Americans Working More, Retiring Less / Shattuck A. // Carsey Institute Issue Brief. – Durham, New Hampshire: Carsey Institute, University of New Hampshire, 2010. – No. 16.

14. U.S. Census Bureau. – www.census.gov/prod/cen2010/doc/sf1.pdf

15. U.S. Census Bureau. 2011. Current Population Survey (CPS). Annual Social and Economic Supplement (ASEC, 2010). Poverty Table of Contents. A joint effort between the Bureau of Labour Statistics and the Census Bureau. – www.census.gov/hhes/www/cpstables/032013/pov/toc.htm

16. West L. 65+ in the United States: 2010. Current Population Reports / West L., Cole S., Goodking D., He W. – Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 2014. – 192 p.

Chahrak N.I., Ugrynyuk V.M. OLD-ER ADULTS AS A SOCIAL AND DEMOGRAPHIC GROUP IN THE US SOCIETY. *The article provides the analysis of the social and demographic characteristics of older adults in the United States in the 1960–2010s. Scientific-and-technological advance and socio-economic development in the USA have led to a significant change in the characteristics and intensity of demographic process. In the USA, the percentage of older people is expected to rise to about 25–30% by 2030, which means one in three persons will be over 60. It means that population ageing: a) will continue to influence a change in the structure of the US population; the*

birth rates decrease and the rise in life expectancy causes a change in the structure of life course; b) affects all aspects of social life including politics, economy, education, social and cultural activities.

This article provides evidence that it is worthwhile to reconsider the traditional approach to the older adult needs. The growing age group of older people have to be ensured the adaptation to rapid economic and social changes. The state policy needs rethinking in the approaches to human potential, recognizing older adults as a valuable part of social and even economic resources, as this cohort is going to win a significant place in demographic and social structure. The social and demographic profile of the US older adult could be useful when encouraging older people to participate in the development process of the country, including work force, social life, education and culture.

Keywords: *baby-boomers, demographic situation in the USA, older adults, population ageing.*

Чаграк Н.И., Угрынюк В.М. ЛЮДИ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА КАК СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКАЯ ГРУППА В СТРУКТУРЕ АМЕРИКАНСКОГО ОБЩЕСТВА. *Научно-технический прогресс и социально-экономическое развитие в Соединенных Штатах вызвали существенные изменения характера и интенсивности демографических процессов, которые начали сложный и противоречивый комплекс последствий на длительную перспективу. Прежде всего это касается старения населения, что отчетливо наблюдается в последнее пятидесятилетие.*

В статье проанализированы основные тенденции демографических процессов в США, характерным призна-

ком которых стало активное долголетие растущей когорты пожилых людей. Прогнозируется, что его динамика будет расти и в последующие декады XXI века. Это позволяет рассматривать процесс старения населения с демографической, экономической и социальной точек зрения. Рост численности пожилых людей увеличивает расходы государства на социальные нужды, снижает дееспособность всего института социального обеспечения, влияет на уровень доходов граждан. Старение населения ставит новые требования в медицинской, рекреационной, образовательной, культурной и других сферах, связанных с организа-

цией жизни и обслуживанием пожилых людей, что означает необходимость значительных капиталовложений и дополнительного контингента работников социальной сферы. Хотя старение населения – это прежде всего демографический процесс, оно обусловлено исторической эволюцией человечества и, как свидетельствуют статистические данные, возможно только на достаточно высоком уровне экономического, социального, научно-технического и культурного развития общества.

Ключевые слова: генерация «бэби-бумеров», демографическая ситуация США, пожилые люди, старение населения.